

PAUL GOMA REÎNTORS ACASĂ ÎNTR-UN VOLUM DE SINTEZĂ CRITICĂ

Doctor în filologie **Ludmila ȘIMANSCHI**

e-mail: ludmila.simanschi@yahoo.com

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Culegerea *Paul Goma. Cuvântul Basarabeanului răzvrătit*, din seria „Personalități notorii”, selectată și coordonată de dr. hab. Aliona Grati, avându-l responsabil de ediție pe Mihail Papuc și editor pe Gheorghe Prini, Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”, este un volum vital, necesar în spațiul românesc, care reușește pe deplin să valorifice personalitatea remarcabilă, amplă a scriitorului basarabean Paul Goma. Cele 344 de pagini magnetizează interesul cognitiv și conving de puterea cuvântului scriitorului cu *un destin de-a curmezișul istoriei*, susținută de *atitudinea în răspăr față de tot ce este strâmb și absurd*, insistând pe ideea nonconformismului autentic scriptural al celui care nu acceptă generaționist să fie asimilat nici de poetica evazionismului socialist și nici de tentațiile textualiste, căutând fervent noi formule literare în care să-și remodeleze *coliziunea ființei cu Istoria* și să comunice *câte i-au căzut în cap*.

Concepția volumului descoperă o construcție academică viguroasă și serioasă. *Biobibliografia* este povestea vieții spusă cu de-amănuntul de însuși Paul Goma, în date concrete, fiind un instrumentar deosebit care relevă toate evenimentele dramatice pe care le-a trăit în cei 84 de ani. Materialul brut al vieții este trecut ulterior prin limbă și construit cu obstinție în prozele elaborate veridic, căci detestă jocul de-a textul, dorindu-se în afara canoanelor realist-socialiste care au schilodit gândirea scriitorului român din secolul al XX-lea.

Capitolul 1 *Analize și interpretări* reunește toate consemnările și regândirile critice de schimbare a opticii receptării perturbate, având la bază criteriul extraliterare, ca urmare a imixtiunii ideologiei în literatură. Criticii și istoricii literari renumiți Ion Simuț, Gheorghe Grigurcu, Cornel Ungureanu etc. insistă pe ideea reabilitării lui Paul Goma, stimularea receptării favorabile a operei sale și a efortului de sinteză și de apreciere globală. Problematizând întreg destinul tragic și incluzându-l pe artist în pleiada marilor neconformiști, exegeții literari relevă legendaritatea sa: singurul caz de rezistență adevărată, nu doar prin cultură, și pun în vizor amploarea pe care a produs-o la nivel de țară, generând *Fenomenul, Cazul, Mișcarea, Pașaportul Goma*.



Paul Goma. Cuvântul Basarabeanului răzvrătit/ prefață, selecție și coordonare de Aliona GRATI. Chișinău: Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”, 2019. 344 p.

Acest volum îl reconsideră pe scriitor, îi oferă șansa să fie scos din categoria *scriitorului de tăcere, controversat*, prin reevaluarea întregii istorii moderne și postmoderne a migrației din perspectiva personalității remarcabile a lumilor conexe, refugiat politic din Basarabia în 1940 și apoi din România în 1977.

Capitolul 2 *Biblioteca Paul Goma (cronici, studii)* propune receptarea corectă a fiecărei scrieri din prodigioasa operă, recunoașterea notorietății greu de iertat de confracți de a fi un capitol important în istoria literaturii române postbelice, dar și în istoria politică a României. Relevând faptul că Paul Goma și-a revendicat un univers literar concentrat și complex maturizat, care a căpătat caracterul concretizării particulare a unui discurs mai cuprinzător și profund despre nestatornicia contemporană, starea permanentă de refugiere, studiile critice, selectate strategic de Aliona Grati, impun ideea că structurile traumatizante au fost autogeneratoare de discursuri inedite cu realități estetice neuniforme stilistic și tematic, iar acele exerciții de memorie învățate de la părinți au devenit o înverșunată ripostă la prăbușirea lumii în absurd și nemernicie.

Acest volum rememorează, în epoca desuetudinii totale, refugierea politică de sub teroarea comunistă,

relevând destinul istoric tragic în *Cazul Goma*, dar și poetica scrisului literar care interoghează politica societății și stereotipurile ei: „Normalitatea lui Goma confirmă lașitatea celor tăcuți și mulți, dar și solidarizări mărunte, însă importante pentru o țară reeducată după metoda reflexului condiționat. Paul Goma a zguduit sistemul comunist, a determinat căderea câtorva voaluri ce acopereau fața grotescă a criminalității de stat împotriva propriilor cetățeni”. În romanele sale *Ușa noastră cea de toate zilele*, *În cerc* întâlnim cazuri inedite de parabolizare a condiției umane închistate și constrânse să renunțe la libertatea gândirii și liber arbitru, deoarece era închisă *ușa istoriei* și nu mai era posibilă revenirea la viața normală. Pierderea identității și mutilarea conștiinței sunt scopul strategiilor de creare a individului nou comunist, cu comportament deviant. Prozatorul relatează metatextual în romanul *Infarct* despre finalitatea estetică a sa diferită de cea a confrăților: „...eu nu cunosc limba lui Esop, deci nu o folosesc, atunci când vreau să scriu despre ceva, revelez, scot la lumină, spun pe nume, nu ascund adevărul acela artistic sub o grindă de poetisme, sub o avalanșă de știutisme, încât să nu se mai înțeleagă despre ce este vorba. În scrisul meu există alte... – nu aluzii, ci de-a dreptul critici...” (p. 77). Miza romanelor constă în înțelegerea mecanismelor declanșării răului social-politic și a relevării luptei personajelor cu propriul trecut compromis.

Exegețul Ion Simuț în studiul *Cazul Paul Goma. Între politică și literatură* insistă pe ideea că scriitorul reprezintă un capitol important din istoria politică a României, căci și-a asumat, cu riscul vieții, ideea libertății: „Anticomunismul lui Paul Goma comporta toate riscurile, era excepțional. De aceea nu trebuie să-l privim ca pe un simplu caz documentar, istoricizat, ci ca pe unul de inflexibilitate politică (straniu printre atâtea flexibilități ale tuturor), un caz de exemplaritate

morală ce merită a fi permanentizat ca memento și ca termen de comparație pentru noi înșine.” (p. 82).

Criticul Bogdan Crețu în articolul *Provocările estetice ale lui Paul Goma* îi recunoaște atât meritul de a fi una din vocile cu autoritate ale exilului românesc și cu notorietate internațională, cât și calitatea de autor cu o identitate stilistică inconfundabilă, căruia trebuie să i se facă dreptate prin recuperarea critică a ipostazei sale importante scripturale: „Paradoxal, îndepărtarea temporală de epoca pe care a mărturisit-o literar pare să îi facă bine. El este, începe să se vadă din ce în ce mai bine, unul dintre scriitorii postbelici cei importanți, cu o operă impozantă. Locul său este în orice istorie a literaturii române care se respectă și se vrea respectată!”.

În *Dialoguri* cu Leo Butnaru și Dinu Mihail, scriitorul basarabean mărturisește trăirea pe cont propriu a experienței migrației pe care reușește să o transforme în poetică literară și prezintă intransigența gândire care ne învață libertatea, tenacitatea de a fi necruțător cu *natura românească versatilă și nesigură*, fiind singurul caz de inflexibilitate politică și morală. El se descrie autoironic drept un *anticorp occidental*, dar și un produs literar diferit de cel românesc din țară, căci nu aparține generației sale, încercând să explice fidelitatea actuală în raport cu adevărul, nu cu persoana.

Poetica refugierii sale politice este poetica rezistenței față de dezumanizarea impusă de orice regim politic care pervertește abuziv idealurile. *Basarabenitatea* pe care a purtat-o cu sine în România și Franța l-a ajutat să se construiască altfel, mai statornic, cu verticalitate, asumându-și starea de plecat și responsabilitatea propriului scris. Fiind o adevărată conștiință a epocii, și-a dorit să nu predice în pustiu, miza textelor sale fiind să ne descoperim pe noi înșine, salvând condiția umană în derivă prin lupta cu amnezia istorică.



Andrei Mudrea. *Nimb*. 2015, t. a. p. 80 × 100 cm